

**ДОСЛІДНИК – НАУКОВЕЦЬ – ВИКЛАДАЧ:
КЛАСИКА УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ**

(до 70-річчя від дня народження професора Володимира Стецюка)

Професор Володимир СТЕЦЮК

25 жовтня 2017 року виповнилося 70 років з дня народження, 52 роки трудової та 37 років науково-педагогічної діяльності Володимира Васильовича СТЕЦЮКА – відомого українського вченого, доктора географічних наук, професора кафедри землезнавства та геоморфології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Вже традиційно, напередодні ювілею ми попросили Володимира Васильовича поділитись роздумами про його життєві і творчий шлях, наукові інтереси, минуле й майбутнє улюбленої професії

? *Вельмишановний Володимире Васильовичу, Ви народилися у старовинному волинському місті Ізяславі на Хмельниччині. Якими є найперші «географічні» спогади Вашого дитинства? Чим найбільше запам'ятався Вам рідний край?*

Оскільки усі географічні дослідження пов'язані зі свого роду «мандрівками», то першими стали походи до рідного батькового села, розташованого за 6 кілометрів (до бабусі і дідуся), або «на річку» з хлопцями (річку відому у науковців чи не усьому протязі своєї течії – Горинь), або «до лісу, на Бабину гору» – межу між Подільською височиною і Малим Поліссям (з батьком і молодшим братом Ігорем зварити на багатті картопельки з підсмаженим салом), або щоліта на тиждень-другий до Словечансько-Овруцького кряжу, де мешкала мати рідня, або пізніше, у компанії хлопців-однокурсників – на Святе озеро (велика природна водойма поблизу Ізяслава та Славути, відома нині неоднозначністю свого походження), або у старші шкільні роки – по сільських клубах усього Ізяславського і деяких сусідніх районів зі шкільним танцювальним ансамблем, а ще – з хлопцями по навколишніх лісах на лижах узимку, та на рибалку по мальовничих лісових ставках улітку. Тому, лише рідний Ізяславський Край був «сферою зацікавлення» навколишньою природою, а спогади про це багато років по тому опубліковані у монографії «Ізяславський Край: природа – історія – людина», (2008) разом з вчителем історії І. Мінковим. А нині розчулено згадую і чисту воду довколишніх ставків та більших водойм (воду з них просто пили), і бабусину величезну плантацію конопель («фантастика!»), які ставали матеріалом для грубого домотканого полотна, вибілюваного сонцем «не березі», і посіви маку, який так загадково шелестів у просушених коробочках, і ще багато тих речей, які на сьогодні важко уявити як речі звичайного побуту тодішнього часу.

Траплялися так звані «родинні подорожі» до Дрогобича, Чернівців, де мешкали родичі по маминій лінії, але найбільш яскравими видалися подорожі до Києва (у місто студентської юності батьків). Але, якщо такі родинні подорожі до Дрогобича, Овруча та Чернівців були по-своєму новими і особливо запам'ятовувалися ніжною родинною атмосферою, то дві поїздки до Києва (1957 та 1961 рр.) дивували такими враженнями, які значно пізніше будуть сформульовані автором цих роздумів, як урбаністичні і етнокультурні.

З київською ріднею (1957)

Маю сильну підозру, що досить значна різноманітність у наївному пізнанні простих рис рідної природи і перші дитячі та юнацькі враження від таких подорожей дуже-дуже згодом стала причиною формування системних уявлень про життя довкілля.

❓ Чи вплинуло довкілля Вашого краю на вибір Вашої професії? Як з'явилася ідея стати географом? Як пов'язала Вас доля з Київським університетом імені Тараса Шевченка?

Щиро відзначу, що ніяких планів післяшкільного життя не було. Упродовж 11 років навчання звичними захопленнями були художня література, а згодом періодичні літературні видання, шкільний спорт (волейбол, баскетбол, футбол, кульова стрільба на уроках «воєнки»), художня самодіяльність, шкільний гурток авіамоделювання, вокальний юнацький ансамбль, звичні і для сьогодняшнього юнака дискотеки і вечірки тощо. А рішення про вступ на географічний факультет Київського університету сформувалося унаслідок **моєї оцінки** підготовки у школі з певних предметів (простіше кажучи – вибрав «найлегші» вступні іспити). Такими я вважав українську літературу (батьки ж словесники), математику (передусім завдяки талановитому викладанню алгебри, геометрії та тригонометрії молодим учителем Борисом Гершманом), географію (дуже любив гортати географічні карти і звичайно ж, запам'ятав чимало з їхньої номенклатури, чим дивувався учителів географії ще з 5-7 класу). Щоправда, батьки «сватали» мене на філологічний факультет Київського педінституту, де збереглися добрі зв'язки, але батьківські і материнські вечори і ночі перевірки учнівських зошитів, у чому і я брав участь, відлякували таку перспективу. Дуже мала ймовірність (про неї лише зараз я подумав) припадала на свободу діяльності, яка, можливо, була сформована у часи шкільного дитинства і ймовірно згодом вплинула на формування власного бачення життєвських і наукових проблем. Не одразу вдалося вступити на географічний факультет, але з другої спроби – вдалося. Не буду гріха таїти, не останнім чинником упертої другої спроби вступу, була загроза тієї ж осені потрапити до армії.

Х-у-у-х, вдалося!

❓ Кого б Ви відзначили зі своїх шкільних, університетських викладачів?

У школі – фантастичні за формою і змістом уроки російської літератури, задумливий і просякнутий невеселими роздумами стиль викладання української мови і літератури, чіткий, але з певною інтригою виклад навчальної програми з математичних дисциплін, вимогливий характер у процедурі розуміння хімії, веселі і доброзичливі уроки фізичного виховання, де ніхто не почував себе відстаючим ... Імена цих яскравих периферійних педагогів тут згадувати не буду, залишу для окремого видання спогадів, над якими вже працюю.

**Фольклорно-етнографічний ансамбль
«Веснянка» Київського університету**

В університеті найпершим, кого хочу відзначити, був викладач метеорології доцент П. І. Колісник (навіть була думка надалі, після II курсу вчитися на кафедрі метеорології), не гріх відзначити фантастичне за емоційним змістом викладання історії КПРС доцента Г. М. Кривошеї, розсудливу і доброзичливу манеру викладання вищої математики (доцент Ф. Д. Гудименко), материнське піклування викладача загальної геології доцента М. В. Щербакової, суворе і вимогливе викладання топографії (доцент О. Ф. Трембачев). Не гріх сказати, що на студента з глибокої периферії те, чи інше враження справили чи не усі викладачі перших двох курсів.

А ось на кафедрі геоморфології, де я продовжив навчання, буквально кожен викладач видавався справжньою «постаттю», ймовірно завдяки моему тісному знайомству з предметами, які ними викладалися. Великої уваги заслуговують викладачі геологічного факультету, завдяки яким моя геологічна підготовка ні в кого надалі, не викликала сумніву

щодо моєї геологічної компетентності. Дисципліни загального географічного циклу запам'яталися викладацькими талантами професорів О. М. Маринича, О. Т. Діброви – визнаними вже тоді авторитетами географічної науки.

? *Де відбувалися навчальні та виробничі практики, чим найбільше вони запам'ятались і яким було їхнє значення у становленні Вашого професійного досвіду?*

Перша навчальна – це геологічна практика на схилах правого берега Дніпра у Києві, де останній льодовиковий валун з відслонення поблизу Аскольдової могили географами-хуліганам (і мною також) був скинутий крутосхилом аж туди донизу, куди дістатися наступним групам не вдалося, надалі – метеорологічна практика на метеостанції м. Лубни, ґрунтознавча практика на дніпровських заплавах і плакорах, де ми не могли встигати за професором Н. Б. Вернандер, і, звичайно ж – топографічна практика на університетській базі відпочинку «Мрія» (околиці с. Плюти). Окрім набуття професійних знань, практики мали відчутне психологічне значення, народжувалися нові друзі, оцінювалися ті чи інші вчинки у навчанні і побуті тощо.

Наступного літа сезон навчальних практик виявився аж надто стислим: за ініціативи нашого однокашника С. Січкаря і відповідного подання комітету комсомолу Київського університету, на географічному факультеті було організовано студентський будівельний загін «Робінзони», якому належало здійснювати свою роботу у мікроскопічному селі Фадеєвка, Комсомольського району Кустанайської області (Казахстан). Тому, **навчальні канівські практики** було стиснуто до одного тижня (1 день на кожну практику), щоб мати двомісячний термін для роботи «на цілині».

Виїзд туди був цікавим з огляду на дводенну подорож поїздом до місця призначення, у якій відбулося «знайомство» з нинішнім ректором Київського університету.

Жартівлива ремарка. На другий день подорожі ми з однокашником Володею Гаврилюком рушили до ресторану поїзда, де подавався, згідно суворого графіку, по-нашому, «комплексний обід». З собою мали пляшку вина однієї із легендарних студентських марок – «Біоміцин». Столиків вільних не виявилось, лише вільними були 2 місця за столиком начальства (командир об'єднаного загону Київського університету Саша Крикун та комісар – Льоня Губерський). Що робити з пляшкою портвейну? Адже - «начальство»! Ідемо нібито мити руки перед обідом, і в тамбурі, з горла ту пляшку «оприходували». Повернулися на місце, обідаємо ... Спекотно було – кінець червня, піт з нас обох тече, а два керівники, сидячи навпроти нас, вголос розмірковують: «Гарні хлопці, дивись, як їдять, аж піт тече. Недаремно кажуть в народі «хто добре їсть, той добре працює!». Пронесло ..., і пляшку випили «під обід», і гарне реноме заслужили!

Якщо ж повернутися до серйозних справ, то це студентське «будівельне відрядження» дало настільки багато вражень щодо навколишнього оточення (природного і соціального), що у подальшому сформувало здатність вирішувати чимало проблемних питань у часи 18 польових сезонів своїх фахових досліджень.

Практики виробничі стали власне основою формування професійних навичок, які у подальшому сформували особу і дослідника, і науковця. Після III курсу геоморфологи роз'їжджалися, розліталися по усьому колишньому СРСР на виробничі практики – це були переважно геологічні партії, які здійснювали геологічну зйомку великих масштабів, як правило, у важкодоступних регіонах. Старшокурсник Володимир Малиш легко загітував мене до Читинського геологічного управління, куди ми разом відбули на першу в житті виробничу практику. Дорогою до 38-го автобуса увечері на розі Ломоносова та Васильківської мене зустрів доцент М. Д. Пістун і, розпитавши причини такого «екзотичного вигляду», побажав успішної роботи. Самі забайкальські мандрі розпочалися 3 червня. В ніч з 2 на 3 червня з аеропорту «Бориспіль» літаком Іл-18 (солідна 4-моторна машина) студент Володимир Стецюк, вбраний в деяку подобу джинсового костюма (чорний х/б матеріал, з якого ізяславським кравцем були спеціально зшиті «немаркі» штани й куртка), з величезним «абалаковським» рюкзаком вилетів до Іркутська, з посадкою в Барнаулі. З Чити нас обох літаком Ан-2, а далі моторним човном по р. Калар (Станове нагір'я) доправили до гирла її невеличкого правого притоку (Сакукану), де розпочалася геологічна зйомка м-бу 1:50 000 на одному із планшетів. Три місяці важкої, але захоплюючої роботи маршрутним робітником і промивальником річкових відкладів (шліхування алювію) разом із різними за освітою, віком, професійним досвідом, соціальним статусом, моральними якостями співробітниками

Сауканської геологічної принесли неоціненний досвід фахового, фізичного та психологічного характеру, можна сказати, що там зі студента сформувався геолог-дослідник.

Перед початком і по закінченні виробничої практики на Становому нагір'ї (1969)

Після четвертого курсу знову дуже захотілося у далекі краї, що минулого сезону справили на мене велике емоційне і виробниче враження. До того часу я розпочав добре вчитися, виступив з науковою доповіддю за результатами виробничої практики на студентській конференції, чим дуже здивував керівництво кафедри. Можливо, вже після цього кафедра почала пильно стежити за моїм навчанням і коли я заікнувся про готовність ще раз побувати у геологічній партії на сибірських просторах, завідувач кафедри Ю. Л. Грубрін рекомендував мені ближче познайомитися з роботою українських геологів, спрямувавши мене на практику у геолого-знімальну партію (ГСП-22). Там упродовж 4-місячної практики під керівництвом відомого геолога В. Почтаренка мені довелося (кажу – «довелося», бо суворим і вимогливим був начальник партії) не просто носити рюкзак зі зразками кристалічних порід, а під час обговорення точок спостереження висловлювати свої враження про побачене, і деякі з них були схвалені геологом Л. Бочаєм і начальником партії. Більше того, по закінченні сезону мені було запропоновано скласти структурно-геоморфологічну карту планшету М-35-XXII (Старокостянтинів), яка стала основним результатом мого майбутнього захисту дипломної роботи, використана у звіті партії та за результатами такого дослідження було написано першу наукову статтю у «Віснику Київського університету». Отже, ймовірно, кафедра отримала той результат, якого очікувала, спрямувавши мої романтичні уподобання роботи в експедиціях у річище певних виробничих і наукових спромог.

Розкажіть, будь-ласка, про свою професійну діяльність після закінчення університету

По закінченні університету я підписав трирічний контракт з державою, яка мене вивчила, і працював за направленням у проектному інституті «Південдіпротрубопровід» (пізніше «Союзгазпроект») інженером, старшим інженером, начальником вишукувального загону в експедиціях на трасах нафто- і газопроводів у різних регіонах колишнього СРСР та України. З урахуванням подальшої праці у Науково-дослідній частині Київського університету стаж моїх експедиційних досліджень складає 18 польових сезонів. Географія цих цілорічних вишукувань розпочалася у Кемеровській області, продовжилася Красноярським краєм та Іркутською областю, територією Білорусі та Західної й Центральної України, Карпатами і Кавказом, завершилася Тюменською областю.

Вишукування траси нафтопроводу «Александровское – Анжеро-Судженськ – Красноярськ – Іркутськ» (поблизу Красноярська), 1974

Якщо ж додати цього переліку Північний Казахстан (цілинні землі, які оцінювалися мною з вже деяким об'ємом географічних знань), причорноморські та кримські степи, заполярні виднокони Печорської низовини, то стане зрозумілим запас тих вражень, безпосередніх від побаченого і досліджуваного різноманіття, який з певністю може засвідчити широту подальшого їхнього застосування у виробничій та педагогічній діяльності.

У Київському університеті імені Тараса Шевченка працюю з 1976 року: старшим інженером, молодшим науковим співробітником, старшим науковим співробітником науково-дослідної частини географічного університету. У 1987–2001 роках – доцентом, з 2001 року – професором кафедри геоморфології та палеогеографії. Є така підозра, що тодішній декан (професор П. Г. Шищенко), завідувач кафедри геоморфології (професор Ю. О. Кошик) та секретар партійного бюро факультету (доцент С. М. Лисогор) мали впевненість, що час вже мені поділитися з «підростаючим поколінням» набутими навичками та результатами досліджень і наукових спромог. До такого висновку призвело півгодинне «пресування» старшого наукового співробітника В. Стецюка у кабінеті декана з наполяганнями перейти на викладацьку роботу, що зрештою і відбулося невдовзі.

? *Ваша кандидатська дисертація «Сучасні геоморфологічні процеси Північно-західного Причорномор'я та їх інженерно-геоморфологічна оцінка» захищена у 1983 році. Чи повертаєтесь Ви до цієї проблеми нині? Що з того часу змінилося? Хто продовжує Ваші дослідження?*

Щойно геоморфологічна наука у колишньому СРСР повернулася до оцінювання своїх можливостей у вирішенні екологічних проблем довкілля, а мені пощастило брати участь у найвищих наукових зібраннях – Пленумах Геоморфологічної комісії колишнього СРСР, аналізувати наукові джерела, опубліковані на той час, та власні оцінки можливостей геоморфологічного знання сприяти вирішенню екологічних проблем, переконали мене у тому, що інженерна геоморфологія є, по суті, *предтечею формування екологічної геоморфології*.

Про необхідність започаткування такого науково-прикладного напрямку не раз говорилося на геоморфологічних конференціях визначними науковцями, в Україні ця ідея також у багатьох знайшла схвалення. Першим наважився здійснити докторське еколого-геоморфологічне дослідження мій геоморфологічний побратим професор Іван Ковальчук, захистивши у Московському університеті дисертацію доктора наук. Мені вдалося, що для утвердження такого напрямку в геоморфології необхідне методологічне обґрунтування і воно було зроблене вже у

Літня тундра узбережжя Баренцева моря поблизу гирла Печори

У Большеземельській тундрі, 1986

мої докторській дисертації, зміст якої стосувався значно ширшої території досліджень – від Європейського Заполяр'я до Степового Криму. А професор І. Ковальчук дав схвальну оцінку у відгуку офіційного опонента моєї докторської.

Час, який минув з тієї пори, характерний появою низки кандидатських дисертацій еколого-геоморфологічної тематики, це – львівські, київські, одеські, волинські здобувачі та дослідники з інших регіонів України. Не обминаю увагою аспірантів і я, їх небагато, але певен, що вони своєму науковому керівникові за допомогу.

Спромогтися на докторську дисертацію зараз непросто. Потрібен тривалий час регіональних досліджень (а це важко зробити у час занепаду

фінансування науки в Україні), важливим є розроблення методів кількісного оцінювання взаємозв'язків геоморфологічного чинника зі станом інших складників довкілля тощо. Можна стверджувати, що мені пощастило бачити і досліджувати неозорі обшири Північної Євразії, і створити власне уявлення про стосунки різних складників довкілля в умовах різної міри антропогенного навантаження у природному середовищі.

? Як Ви можете охарактеризувати творчий період між захистом кандидатської та докторської дисертацій? Чи змінилися інтереси, які були обставини вибору теми докторської?

Дякувати Богу і увазі виробничих організацій «Укрдпівпроводгосп», «Кримгеологія» та «Архангельськгеологія», які поважали досвід і якість підготовки геоморфологів у Київському університеті, дякувати, що тогочасні дослідження фінансувалися, хоч і не повною мірою, але достатньо, щоб здійснювати експедиційні дослідження, обмінюватися набутиим досвідом з колегами на конференціях, мати сяке-таке обладнання для проведення досліджень. Тому, цей, як Ви кажете, «творчий період» був дійсно творчим, збагаченим жадібним поглинанням знання з опублікованих джерел, вільним вибором методик розроблення теоретичних основ дослідження, оцінювання можливостей практичного застосування здогадок про закономірності різних природних процесів тощо.

? Ваша докторська дисертація «Сучасний рельєф і морфогенез морфокліматичної зони як екологічний фактор» захищена у 1999 р. (Як Вам вдавалося успішно поєднувати наукові дослідження й педагогічну діяльність?)

Доцентом я став у 1987 році, то ж лише два польових сезони (1987 та 1988) не можна вважати повноцінними, хоча майже 2 місяці відпустки у ці часи також проводив у Європейському Заполяр'ї. А педагогічного досвіду я набував тривалий час під час роботи інженером Науково-дослідної частини, викладаючи на громадських засадах спецкурси і проводячи практики (коли дозволяв графік основної роботи).

? Розкажіть, будь ласка, про наукові здобутки Ваших досліджень після захисту докторської дисертації (Як розвивалися Ваші наукові погляди, вдосконалювався педагогічний досвід..?)

Ясна річ, що коли не стало можливостей проводити повноцінні польові дослідження, моя наукова увага зосередилась на подальшому формулюванні теоретико-методологічних засад екологічної геоморфології, критичному оцінюванні набутого інженерно-геоморфологічного досвіду, а також – великим зацікавленням особливостей природи рідних для мене міст – Ізяслава і Києва з метою можливостей застосування певних канонів екологічної геоморфології у вирішенні їхніх екологічних проблем. Відкритість численних історичних джерел, створена імперативами незалежності України, загальна патріотична атмосфера перших десятиліть Незалежності, створення громадських організацій, пов'язаних з вивченням довкілля, «вільнодумне спілкування» у професійних та суспільних колах, широкі можливості участі у зарубіжних наукових зібраннях та інші, в цілому, позитивні набуток нової держави мимоволі зосередили творчу увагу на питаннях взаємодії природних та антропогенних процесів у довкіллі, історичного впливу природних умов України на формування її етнокультурних рис. Актуальним було створення нових навчальних посібників з геоморфології, адже до цього практично усі вони мали поважний вік та опубліковані російською мовою. Можна стверджувати, що реакція на поставлені виклики у царині професійної діяльності була з мого боку адекватною, спільнота, яка читає Ваш часопис, безперечно знайома і використовує такі видання, як «Основи екологічної геоморфології», «Основи геоморфології», «Рельєф України», «Екологічна геоморфологія України», що були створені на основі моїх творчих задумів та переважної участі у їхньому створенні. В них виразно простежуються положення інтерпретації глобальних закономірностей природного середовища з еколого-геоморфологічною метою, організації екзогенного морфогенезу у різних кліматичних умовах, за різного рівні впливу наслідків господарської діяльності на природне середовище. Певен, що з часом можна буде виразніше простежити такі теоретичні надбання, їхнє значення у розвитку теоретичних і прикладних напрямків геоморфології.

? Ви є автором близько 200 наукових та науково-популярних праць, включаючи 10 монографій та 9 навчальних посібників, низки підручників для вищих навчальних закладів України з нормативних та спецкурсів. Однією з пріоритетних у Вашому

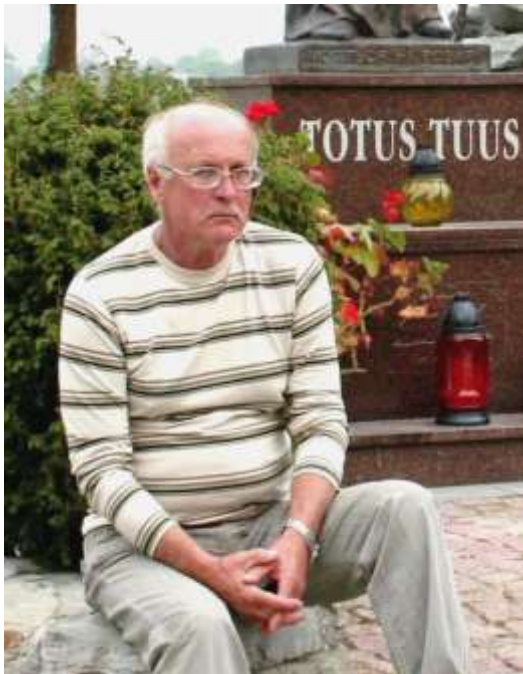
добробку є монографія «Природна та етнокультурна спадщина України». Як виникли такі широкі наукові захоплення? Поділіться секретами своєї педагогічної майстерності...

Вище вже згадувалася низка суспільних процесів, що збудили соціальну думку чи не всього покоління, що сформувалося в колишньому СРСР, а згодом увібрало в себе позитивну творчу атмосферу суспільних процесів – наслідків незалежності держави. Окрім різної міри участі у громадському житті, виникали передумови оцінювання своїх творчих здобутків, а для мене такою рушійною силою стали пошуки взаємозв'язків у дуже цікавій галузі – впливі природного середовища на етнокультурні аспекти формування певних етнічних відмін на теренах України. Крок за кроком розвивалася ця тема, доки 2012 року проект «Українська книга» не зацікавився таким виданням, яке було здійсненом того ж року (двотисячний тираж було розповсюджено по бібліотеках України).

Щодо другої частини Вашого питання, то дякую Вам за комплімент, але тут секретів немає, треба бути щирим і відданим своїй справі, а студентська аудиторія, колеги викладачі та науковці через нетривалий час, згадуючи лекції, практичні заняття, проведені з застосуванням простих прийомів лекторської майстерності, можуть дійсно повірити у так звану «педагогічну майстерність».

Нині читаю курси «Геоморфологія та палеогеографія», «Геоморфологія міст», «Еколого-геоморфологічні проблеми України», «Екологічна геоморфологія», «Геолого-геоморфологічні пам'ятки України», працюю над гідним висвітленням природної та етнокультурної спадщини України, а останнім часом – над проблемами формування, поширення та деградації ґрунтового покриву в геоморфологічному середовищі.

❓ Цікаво дізнатися Вашу професійну думку щодо проблем розвитку вітчизняної географії (з досвіду роботи у експертній раді з географічних наук ВАК, роботи спеціалізованих рад із захисту кандидатських та докторських дисертацій у Київському та Львівському університетах, рецензування низки наукових і навчальних географічних видань) – може пригадуєте якісь найяскравіші захисти дисертацій, нові цікаві напрямки розвитку природничих наук тощо?

**Кам'янець-Подільський,
пам'ятник Іоанну-Павлу II, 2011**

Ви маєте рацію, варто завжди пов'язувати проблеми розвитку науки з підготовкою кадрів вищої кваліфікації. На сьогодні у такій системі є свої «плюси» і «мінуси». Позитивом є те, що існує система докторантури і аспірантури, внаслідок ефективного використання якої відбувається прагнення здобувачів (*aspirations* – устремління) максимально зосередитися на вирішенні певної наукової проблеми, докласти чимало творчих зусиль для її вирішення, що, врешті дозволяє спеціалізованій раді належно оцінити результат і дати зелене світло практичному застосуванню отриманих результатів.

Негативним є прагнення наукових або адміністративних керівників, які «взяли в роботу» аспіранта чи докторанта, що б там не було відзвітувати перед державою за витрачені кошти на підготовку здобувача. Це стосується також питання надання відповідних викладацьких посад особам, які здобули науковий ступінь, у процесі чого значно менше уваги приділяється якості отриманих наукових результатів.

Дійсно, мені довелося працювати над експертними оцінками у Вищій атестаційній комісії України і це відбувалося невдовзі після здобуття незалежності держави. То був час дійсно незалежних поглядів на чимало аспектів життя українського суспільства, у тому числі – на роботу незалежних експертів. Мені імпонувало також моє моральне право бути вимогливим експертом, оскільки воно визріло у процедурах захисту моїх дисертацій. Обидві дисертації

захищалися непросто, зокрема, при голосуванні докторської я отримав 3 голоси «проти» та 1 – «недійсний», що ледь-ледь дозволило, у відповідності з тодішніми інструкціями, отримати позитивне рішення. Багато в чому це відбулося за відсутності наукового консультанта докторської та невпевненої оцінки кафедрою кандидатської роботи.

Робота ж у спеціалізованих радах Київського, Львівського університетів залишила дуже приємне враження високою якістю захищених дисертацій, безкомпромісним обговоренням робіт, яке відбувалося як справжній «brain storm», або колективна експертна розмова членів спецрад, здобувачів, опонентів, унаслідок чого присутні відкривали для себе і своїх вихованців нові шляхи розвитку своїх напрямків досліджень.

❓ Ви є членом Міжнародної асоціації геоморфологів (IAG), Координаційної ради з вивчення ерозійних та руслових процесів при Московському державному університеті імені М. Ломоносова, Європейської Асоціації з охорони геологічних пам'яток. Над якими проблемами ці організації працюють нині? Які напрямки розвитку природничих наук, на Вашу думку, необхідно надалі активно розвивати?

У діяльності членів Міжнародної асоціації геоморфологів зберігаються тенденції дослідження геоморфологічних, палеогеографічних об'єктів, а також явищ, пов'язаних з ними, на рівнях максимально наближених до конкретних і незначних за розмірами морфогенетичних категорій, флювіальних басейнів, інших одиниць таксономічного характеру. Це супроводжується застосування сучасних кількісних методів, опрацюванням можливостей дистанційних та геоінформаційних методик. Простежується прагнення виходити на нові рівні у напрямках «інвайронментальної геоморфології» (провідної участі геоморфології у функціонуванні довкілля), зростає роль досліджень унікальних геоморфологічних феноменів, робляться спроби формулювання новітніх геоморфологічних концепцій.

У роботі координаційної ради з вивчення ерозійних та руслових процесів при Московському державному університеті імені М. Ломоносова, де тривалий час з професором О. Ободовським ми брали участь, тематика подальших досліджень на велетенських пострадянських просторах характеризується як значними новаціями регіонального характеру (по суті – новими відкриттями), так і постійним удосконаленням методик досліджень геоморфологічного, ерозієзнавчого, гідрологічного, палеогеографічного характеру в умовах зростаючої господарської діяльності.

Намагаюся також брати участь у роботі Європейської Асоціації з охорони геологічних пам'яток (дві конференції Асоціації відбулися 2006 та 2011 року в Україні), обстоюючи необхідність соціальної (естетичної, рекреаційної, духовної, етнокультурної) оцінки геолого-геоморфологічних пам'яток держави. В Україні є великі перспективи для поповнення списку об'єктів геолого-геоморфологічного характеру, які вимагають надання їм статусу пам'яток, що вказує на можливість застосування такого обґрунтування сучасними і майбутніми українськими науковцями і освіченими функціонерами.

Координаційна рада з вивчення ерозійних та руслових процесів при Московському державному університеті імені М. Ломоносова продовжує вказувати на необхідність подальшого проведення досліджень в складниках межиріччя – водозбір – схили – днища – русла річкових систем, удосконалює теоретичні та прикладні засади ерозієзнавства, все більше спрямовуючи свої наукові уподобання в бік вивчення впливу властивостей рельєфу земної поверхні на флювіальні та ерозійні процеси, на їхні наслідки для оцінювання можливостей прикладного застосування.

❓ Своїм авторитетом, любов'ю до професії Ви зацікавили багатьох своїх колег та учнів. Хто з них де працює, хто серед них у Вашій команді сьогодні? (над чим працюють ваші аспіранти, студенти)?

Часи захоплюючого зацікавлення життям земної поверхні, яке б дозволяло здійснювати польові дослідження рельєфу та геоморфологічних процесів, на жаль, минули. Сьогодні важко уявити себе у далекій експедиції, де панує романтика відкриття нових і нових характеристик такого складника довкілля, як рельєф земної поверхні, важко уявити себе втомленим після важкого маршруту у колі друзів-колег біля вечірнього вогнища, важко відчувати себе вдалині від звичного кола рідних і близьких, важко відчутти, як перебір струн гітари викликає душевну атмосферу фахових однодумців. Проте, авторитетні геоморфологи університету продовжують втілювати у подальші напрямки своїх досліджень набутий свій досвід, розвивають новітні теоретичні концепції геоморфології та пов'язаних з нею галузей

знань про Землю, успішно розвивають низку прикладних напрямків геоморфології, розуміючи, що ще не усі її досягнення знайшли адекватну оцінку природознавців.

Тому, нинішні аспіранти кафедри, нагромаджуючи результати більш прискіпливого дослідження різних аспектів життя земної поверхні, успішно здійснюють дослідження у областях пошукової, інженерної та екологічної геоморфології, встановлюють зв'язки властивостей рельєфу земної поверхні та механізмів геоморфологічних процесів з іншими складниками довкілля, у тому числі – ґрунтовим покривом, який вже давно перебуває в умовах потужного антропогенного тиску, працюють над втіленням новітніх геоморфологічних уявлень, які стосуються певних аспектів *соціальної геоморфології* – естетичної, рекреаційної, духовної оцінки рельєфу України, встановлюють теоретичні підвалини та практичну основу обґрунтування статусу геолого-геоморфологічних пам'яток, тим самим прагнучи застосувати геоморфологічні знання для утвердження концепції геотуризму тощо. Важко обмежувати політ думки науковця-геоморфолога певними рамками, аж надто системною є ця наука, і здатна вона своїм широким природничим кругозором вносити нове знання в усі суміжні географічні науки. Стверджую так, бо засновник кафедри геоморфології, колишній ректор Київського університету, геолог В. Бондарчук став провидцем нинішнього провідного значення геоморфологічного знання у численних галузях їхнього практичного застосування. Іншими словами – діапазон останнього від плідної участі геоморфології у встановленні геоморфологічних основ розшуків корисних копалин, інженерних аспектів формування стійкості рельєфу земної поверхні, встановленні взаємовпливів рельєфу та геоморфологічних процесів з іншими складниками довкілля до вирішення багатьох завдань у сфері соціальної геоморфології, про що йшлося вище.

? Що б Ви побажали своїм студентам і молодим науковцям, які стоять на початку своєї наукової кар'єри?

Якщо бути ідеологічно стислим, то варто у тих завданнях, які ставлять наукові керівники, викладачі, врешті, сучасні наукові джерела, *відчутти, виокремити, дослідити та довести* наукову правомірність нового **ЗНАННЯ**, яке дослідник неминуче отримає, застосувавши знання отримані в університеті, і не просто на кафедрі землезнавства та геоморфології, а знання усього географічного циклу. А перспектива отримання таких результатів – неоціненна, адже немає більш складної геосистеми у ближньому Космосі, як природна система планети Земля.

А ще – наукова чесність перед самим собою і колегами, відданість обраному шляху.

Перший семестр ювілейного року,
аудиторія 106

Позаду 70, треба йти вперед і не
обмежувати побажання щодо творчого
довголіття сакраментальним століттям...

Вельмишановний Володимире Васильовичу! Дякуємо Вам за Вашу відданість професії геоморфолога, щирі стосунки з колегами, друзями та учнями, бажаємо міцного здоров'я та невичерпної творчої наснаги для нових наукових звершень і починань.